

Весна Трифуновић

Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука
Катедра за друштвено-хуманистичке науке

УДК 271.222(497.11)-462 Аџић А.
364.4:929 Аџић А.
271.2-788-055.2:929 Аџић А.

АНА АЈИЋ: СВЕДОЧЕЊЕ ВРЛИНЕ ЉУБАВИ¹

Ајспраки: Рад искушенице Надежде Аџић, под окриљем Српске православне цркве, у дому за децу „Богдај” у Битољу, у годинама пред Други светски рат, представља пример подвизавања душе окренуте Богу кроз служење слабима, немоћнима и остављенима: служење деци.

Већ тада, опредељена вредностима духовним, Н. Аџић се одликује спремношћу да и у материјалистичкој равни земаљског трајања сведочи љубав према ближњем кроз непрестано служење другом. И показује пример како *брити* о свакодневном битисању, која подразумева обезбеђивање уобичајених потрепштина попут хране и одеће, уколико је од *унинија* прерасла у захвалност за дарове који су нам дати и благодарност што их делимо са другима, може да представља један од путева приближавања Богу.

У непрестаном труду да личним ангажовањем унесе мир и радост у животе деце у дому „Богдај” постојано се утврђивало и стремљење Надеждино ка монаштву. Опредељење њено можда има узроке у васпитању које је понела из родитељске куће, у смрти њеног брата Милована у Великом рату, у бројним смртима и патњи њеног народа које је тај рат донео, у послератној беди и немаштини и људској несрећи која се јавља и мимо ратова. Опредељење њено, можда, произлази из свих ових узрока али истрајавање у њему, свакако, произлази из танкоћутности њене душе, душе осетљиве и нежне и, истовремено, јаке и одлучне да прославља Бога.

У раду се даје и кратки осврт на харитативну улогу Српске православне цркве, са намером да се осветли макар један детаљ мозаика њеног деловања, који је био подстицај за деловање Ане Аџић у овоземаљском животу. У раду ће бити примењени дескриптивно-аналитички метод и метод случаја.

Кључне речи: врлине, савест, љубав, заједница, васпитање.

¹ Припремљено у оквиру пројекта „Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије” (179013), који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство за науку и технолошки развој РС.

Сретен Ацић са породицом у парку Учитељске школе у Јагодини, 1912.

Увод

Опредељење личности за сопствени животни пут између бројних који се отварају повезано је са методама (начинима) и критеријумима које при доношењу одлука користи. Личност се понаша „у складу с мотивацијом властите културне групе”, тачније, култура одређује које ће одлуке људима бити прихватљиве (Дејвид, Иксон 2011: 88). Процес одлучивања има комплексну природу, али у његовој основи су *културни шаблони* који непосредно утичу на доношење одлука различитих појединаца. Став је аутора, међутим, да је то можда тачно за појединце, али да *личности* (појединци који су развили свесност или стање будности) праве одговарајуће изборе који *заједничке менталне програме* (Хофстеде 1980) усклађују са властитом јединственошћу.

Доношење одлука, чини се, гради се унутар мреже породичних односа и личних познанстава и под снажним је утицајем међусобних обавеза. То није једноставна повезаност, већ нешто јединственије, суптилније и

немерљиво квантификованим инструментаријем – то је повезаност између душа и њихових исходишта, повезаност са Логосом.

Метод

Предмет овог рада је истраживање околности и утицаја који су могли да буду повезани са одлуком мирјанке Надежде Ацић да постане монахиња и то, пре свега, околности и утицаја из културолошког дискурса.

Циљ је да се испита повезаност између доношења одлуке Н. Ацић о монашком подвизавању и животу са следећим изворима формирања те одлуке: (а) васпитање у породици; (б) црквени утицај; (в) лична морална начела.

У складу са предметом и циљевима рада постављени су следећи *задачи*:

1. Указати на основне идеје хришћанске антропологије и идеје Сретена Ацића које се тичу васпитања душе, а које су могле бити подстицај Н. Ацић у доношењу одлуке о животу у монаштву;
2. Указати на основне феномене у социјалном и духовном животу српског друштва у првим деценијама двадесетог века, нарочито после Великог рата (1914–1918), који су могли бити подстицај Н. Ацић у доношењу одлуке о животу у монаштву;
3. Указати на значај развијања традиционалних вредности, образаца и идеја које су у функцији развијања врлине *љубави* и осећања *дужности*, као темеља на коме настаје одлука о животу у монаштву Н. Ацић.

Формулисана је следећа општа хипотеза:

Породично васпитање удружено са вишеструким утицајима из социокултурног оквира у коме Н. Ацић одраста (а који се тичу личних искустава и сведочења ширим дешавањима и покретима) развили су у њеној осетљивој природи, која од најранијег узраста показује стремљење ка духовном узрастању, жељу да служи Богу кроз служење другима.

Методе коришћене у овом раду су анализа секундарне грађе (грађе која открива детаље из живота Н. Ацић, њене породице, социокултурних прилика ондашњег српског друштва), дескриптивни метод. Коришћена је и анализа случаја. У области друштвених наука анализа случаја је врста квалитативне анализе, а у социологији се употребљава више сличних израза – студија случаја (*case analysis*) и метод случаја (*case method*). Анализа случаја није заправо нека специфична техника, него начин организовања социјалних података, с циљем да се сачува јединствени карактер објекта који се проучава (Гуд, Хет

1996: 12). Пошто се оријентише на проучавање целине случаја (при томе „случај” може бити све, од појединца до глобалног друштва), тај приступ се означава као холистички. Анализом случаја се постиже интензитет и дубина у социолошким истраживањима. Ипак, један од највећих недостатака ове методе лежи у чињеници да се тешко обезбеђује квалитативна стандардизација у прикупљању и анализи података. То је вероватно разлог што су се најчешће приговори критичара анализе случаја односили на пристрасност истраживача и на непоузданост прикупљених података (Суботић 2011: 425). И поред наведених опасности, аутор се опредељује за наведену анализу јер пружа могућност за формулисање плодних хипотеза за даље истраживање дате проблематике.

Пут од Надежде до Ане – прича о светој души

Мирјанка Надежда Ацић је рођена фебруара 1900. у Београду, у породици која је имала богословску традицију – мајка Милева (Поповић) је потицала из свештеничке породице, отац Сретен је био један од најзначајнијих српских педагога и први управитељ Мушке учитељске школе у Јагодина (1898–1819). Њен старији брат Милован је, као и трагично велики број српских војника, настрадао у Великом рату при повлачењу српске војске кроз Албанију. Надежда је завршила престижну уметничку школу, међутим, није намеравала да живи обичним земаљским животом – рано је показала преданост молитви и склоност ка подвизавању. На позив владике Николаја дошла је у Битољ 1935. године и преузела задужења у *Децјем хранилишту за сиромашну децу*, које је било посвећено Светом Николи и звало се „Богдај”. У својим забелешкама, које се чувају у манастиру Враћевшница, истакла је да је њен рад у дому „Богдај” имао непрестану подршку и Цркве и владике Николаја и мештана Охрида и пријатеља и познаника из мирјанског живота – желећи тиме да подели благодат добијену служењем другима. Уочи почетка рата, 1941. године, по благослову владике жичког Николаја, Надежда је са сестрама из Битоља дошла у Србију и исте године основала хранилиште за децу у Трстенику. По окончању рата, нове власти сестрама одузимају могућност да се у хранилишту старају о сиромашној и незбринutoј деци. Однеговану и здраву децу им узимају и укључују у државни систем старања о незбринutoј деци, а сестринству дају на чување децу са сметњама у развоју. Надежда се, после дванаест година рада са сиротињом као искушеница, замонашила 1948. у манастиру Сретење на Овчари.

Надежда Ацић са посестримом Косаром у Врњцима, 1929.

Од епископа Валеријана добија име Ана, по светој пророчици Ани и убрзо, по епископовом благослову, прелази у задужбину Радича Поступовића – манастир Враћевшницу и постаје игуманија. Мати игуманија Ана је уснула у Господу 18. новембра 1975. године. У Српској православној цркви игуманија Ана Ацић је остала упамћена као духовна следбеница владике Николаја (Велимировића), а у народу као „српска мајка” јер је читав живот посветила сиромашнима, болеснима и напуштеној деци.²

Пут од Надежде до Ане је прича о светој души вођеној дубоком љубави према Христу, хришћанском љубави према другима, понајвише према деци, сиромашнима, немоћнима, болеснима, као и мајчинском бригом о сестрама и светињама. Помажући јој у раду на одржавању хранилишта „Бог-дај” у Битољу, владика Николај препознаје врлину љубави у њој и говори јој: „Љубав те је довела, љубав покренула. Зато си и дошла овамо. У Светом писму стоји: 'Нероткиња ће имати више деце од оне која рађа'. То је за овакве прилике казано. Имаћеш овде стотину духовне деце. А колико је само духовне деце имала Света Петка, па Свети Сава који је цео наш народ родио? Дошла си овамо да оставиш велики помен својим родитељима и себи [...]"³

Свој живот Ана (Ацић) је предала Господу и служила је Њему кроз служење деци, пратећи беспоговорно заповест Христову: „Ако се не повратите и не будете као деца, нећете ни ући у Царство небеско. Ко се понизи као дете ово, тај је највећи и у Царству небеском. И ко прими такво дете у име моје, мене прима” (Мт. 10:42; Лк. 9:48). Примајући ову заповест Ана је постала мајка свима.

Доношење одлука: културни обрасци и морална начела

Доношење одлука је чин који се дотиче свих појединаца: у свакодневном животу сви људи праве избор међу различитим могућностима. Ти избори су, иако се чини да се доносе уз помоћ логике, заправо повезани са утицајем културних шаблона – култура одређује које ће одлуке људима бити прихватљиве. Поред тога, на одлуке утичу мотиви и циљеви особе која их доноси, а они су утемељени на систему вредности дате културе (Томас, Иксон 2011). У том контексту, одлука Надежде Ацић да се определи за пут монашког подвизавања може да се посматра као процес доношења

² [www.http://manastir-lepavina.org/vijest.php?id=3439](http://manastir-lepavina.org/vijest.php?id=3439)

³ [www.http://manastir-lepavina.org/vijest.php?id=3439](http://manastir-lepavina.org/vijest.php?id=3439)

Милева Аџић, око 1900.

појединачне одлуке у контексту културе: процес у коме је доносилац одлуке уравнотежио културну условљеност морала и основно људско право на *слободу избора*. Културни обрасци у оквиру породице, културни обрасци у оквиру ширег друштва, који доводе до тзв. менталног програмирања и њихова усклађеност с личним моралним начелима утичу на формирање одлука.

Ушлицај породице. Детињство брата и сестре, Милована и Надежде Аџић, било је обликовано моралним васпитањем њиховог оца Сретена и побожношћу њихове мајке Милеве. Од својих родитеља они су могли чути „само оно што је високо морално, дубоко патриотско и религиозно. Слушали су поучне приче о Богу, вери и љубави, школи и своме народу који је кроз историју страдао, али сачувао веру и своје име, а народне песме и песме чика Јове Змаја што им је мајка читала душу су им оплемењивале. Отуда су Милован и Надежда у своје природе још од малена усадили верност строгим етичким начелима и оданост својим патријархалним идеалима тихог и повученог живота” (Ђорђевић 2005: 96). Према забележеним сећањима њених блиских сродника, Надежда је веома рано показивала склоност ка честој молитви и интересовање за живот монахиња, а сама описује свој *први сусрет са Светим Савом*: „Имала сам девет година када је мој брат Милован причао нама деци о Светом Сави. Ове речи као да додирнуше моје срце и сину огањ, засија се нешто у мени и ја узвикнух: – Децо, и ја хоћу да будем Свети Сава!” (Ђорђевић 2005: 98).

Одгајана у породици знаменитог српског педагога, Сретена Аџића, који се брижљиво односио према природи детета и уважавао идеју о њеној двојности, душевној и телесној, Надежда је одрасла у окружењу које је поштовало њене личне изборе. Као и избор да се посвети служењу Богу и истраје у намери да радом помогне онима којима је несебична помоћ потребна. Само природа која се у најранијој доби сусретала са слободом да прати импулсе душе могла је да се посвети монашком подвигу. Идеја С. Аџића

да и душа и тело имају подједнака права и дужности свакако је утицала на васпитање његове ћерке: „Треба непрестано имати на уму да су људи створови од душе и тела, да душа и тело имају подједнака и права и дужности, и да једно без другог не може ни опстати ни напредовати. Зато треба давати и души и телу посла. Зато треба не само душу но и тело вежбати у раду и истрајности” (Ацић 1891: 43). Ацићево поимање да човека чине душа и тело и разумевање значаја развијања васпитања које се бави душом припада оном кругу идеја које се, иначе, развијају у хришћанској антропологији.

У хришћанској антропологији се истиче важан, али не чест феномен религиозног просветљења душе, окретање душе Богу: „Постоје стања душе – она лако букну у детињству и младости – кад се душа одазива на Божији позив живим и радосним усхићењем [...] то је истинско благодатно осећање душе које наступи неочекивано” (Зењковски 2002: 161). Ипак, за слободно и радосно одазивање детета на Божији позив потребна је духовно здрава породица која негује црквену културу.

У добром васпитању које је отац С. Ацић дао својој деци налази се, како је закључио и владика Николај, разлог Надеждиног опредељења да служи другима на славу Божију. На позив Учитељске школе у Јагодини (1939) упућен Надежди да присуствује откривању спомен-бисте њеном оцу, у њено име одговорио је Владика, писмом које се чува у манастиру Враћевшници: „Да могу доћи, ја бих о живом Сретену Ацићу говорио у лицу његове кћери Надежде Ацић. Три године она управља Дечијим хранилиштем у Битољу и служи без икакве плате земаљске и награде, тако да изазива дивљење и поштовање целог Битоља. Она је сва запојена духом Јеванђељске службе, што јој даје више светлости и снаге него што би јој могле дати све западне педагогије. Служити и само служити на славу Божију, на корист ближњих, на спасење своје душе – то је њена сва филозофија, проста но изванредно динамична. 'Тако ме је отац васпитавао', говори често сестра Нада [...] У добром васпитању је разлог тога. Зато саветујем свима да посете Битољ и виде живи споменик пок. Сретену Ацићу. Епископ Никола,” (Ђорђевић 2005: 98).

Институт у Турну-Северину –
Похвалница за добро владање
и ангажовање

Друштвени и црквени утицај. На доношење одлуке Н. Ацић о животу у монаштву могла су да остваре утицај три чиниоца из друштвеног и културног контекста: 1) изостанак *захвалности* новостворене државе према српским војницима и њиховим осиромашеним породицама и нестајање традиционалног српског културног обрасца ослоњеног на међусобну солидарност чланова заједнице, који се убрзано мења под налетима тадашње модернизације српског (и југословенског) друштва; 2) развијена харитативна делатност и милосрдни рад Српске православне цркве; 3) јачање Богомољачког покрета (Православне народне хришћанске заједнице) утемељеног на православљу и духовно и црквено деловање епископа Николаја Велимировића.

1) У српском друштву у првим деценијама двадесетог века друштвени живот су обликовали културни шаблони у којима су кључну улогу имале моралне вредности. Нема сумње, сматра Д. Трбојевић (1938), морално се осећање непрестано усавршава, али од моралног осећања до савести ваљало је преваљати дуг и тежак пут. „У правом значењу јавља се савест истом у науци хришћанској. Док се пре тога као претходник савести јавила најпре морална свест, и после тога она сама у облику личне одговорности, хришћанство уноси у свет нови појам, појам дужности који се знатно разликује од одговорности. Одговорност је у вези с прошлости, а дужност се односи на будућност. Врхунац одговорности је у кајању, које громким гласом проповеда пророк и претеча Христов Јован Крститељ. А Христос, настављајући и завршавајући старозаветно учење, проповеда нову науку о љубави, истичући *рад из љубави* (истакла В. Трифуновић) као дужност за свакога ко жели поћи његовим стопама. И док Сократ осећа глас савести као опомену да не чини греха, Христос буди савест за добра дела према снази коју ко има у себи од природе” (Трбојевић 1938: 13). Осећајући у себи дар или *шаланџи* који је позива на *рад из љубави*, узимајући за пример Христове речи „Мени ваља радити дела онога који ме посла док је дан: доћи ће ноћ када нико не може радити” (Јован 9,4), Ана Ацић развија такво осећање дужности које је, по делима, разликује од бројних савременика. Њено осећање дужности одликује нарочита одлучност и истрајност: она ради по захтевима савести у духовном миру. Такав је био и њен рад у дому за децу без родитеља „Богдај” у окриљу Српске православне цркве у времену после Великог рата (1914–1918), времену када се југословенска држава определила за незахвалност према њеним ствараоцима, српским војницима и њиховим потомцима.

Чињенице о улози Србије и српске војске у Великом рату нису истицане, напротив, сви режими после 1918. су се на недостојан начин понели према њиховом великом подвигу – борби за слободу и одбрани отаџбине. О њима се није превише и гласно говорило у јавности, у школским уџбеницима се површно прелазило преко тог историјског периода, није створена традиција

обележавања (сећања) најзначајнијих догађаја тог доба. Они који су часно испунили своју дужност према *заједници* уклоњени су из главних токова јавног живота. О тим „српским манама” писао је Рајс (R. A. Reiss) двадесетих и тридесетих година 20. века, Швајцарац који је био сведок страдања Срба у Великом рату и ниподаштавајућег односа државе према својим војницима после рата. Његово упозорење *Чујте Срби, чувајте се себе!* (1928) показало се истинитим: историјска дешавања у протеклих сто година потврдила су Рајсову процену да Срби сами себе највише изневеравају, преверавају, издају. Управљачка класа у Србији после Великог рата показује да, процењује Рајс, „безмало, мрзи оне који су учинили услуге отаџбини” и сматра да су узроци томе недостатак *захвалности* и то што су „добročинитељи нације жив прекор онима који ништа нису дали својој земљи” (Рајс 2004: 13–14). Незахвалност према ратницима, страдалим, обогаленим и осиромашеним пренела се и на њихове породице и потомке – велики број деце без родитељског старања није обухваћен бригом државе, те се о њима брине Српска православна црква (СПЦ), оснивајући и одржавајући склоништа (хранилишта, домове) за децу. Страдање Надеждиног брата Милована у том рату је постало део заједничког страдања народа и део заједничког заборављања – страдали у том рату нису постали део званичне култура сећања. На личном плану, такав губитак доводи до трагања за одговором који води или до очајања или до прихватања *више* воље.

2) Под харитативном делатношћу Цркве подразумева се „она делатност која је усмерена на нарочите потребе њених чланова, потребе појединца или група које она са осећањем љубави и обавезе према тим појединцима испуњава, јер тиме испуњава Христову заповест о љубави а тиме доказује да су сви чланови Цркве чланови једног Тела коме је Христос глава” (Глоговац 1988: 60). Харитативни рад Цркве је потребан у свим временима, укључујући и доба у коме живимо. „Време у коме живимо је време великих социјалних неправди. Огроман је број сиромашних. Повратак нашег народа вери и духовним вредностима треба да прати и развој и обнова милосрдне делатности и харитативног рада. Свето Писмо, Свето Предање и историја Цркве сведоче нам о потреби и значају харитативне делатности и милосрдног рада. Примери из ближе прошлости говоре нам да је социјално служење могуће чак и у најтежим околностима. Али претходно свако мора поћи од себе и у свом срцу саосећати са патњама свог ближњег. Свака практична делатност доћи ће, потом, сама по себи.”⁴

Основе милосрдног и харитативног рада налазе се у Јеванђељу, у речима Господа Исуса Христа: „Ходите благословени Оца мојега јер огладњех

⁴ [www.http://spc.rs/sr/pravoslavna_crkva_milosrdni_rad_0](http://spc.rs/sr/pravoslavna_crkva_milosrdni_rad_0)

и дадoste ми да једем; ожедњех и напојисте ме; наг бијах и оденусте ме, болестан бијах и обиђосте ме [...] Заиста вам кажем, кад учинисте једноме од ове моје мале браће, Мени учинисте” (Мт: 25, 31–46). Христос поистовeћује потребите (изложене патњама и невољама) са собом. Питање милосрђа према ближњем (однос према ближњем нема национална и верска ограничења) има дубоко есхатолошки значај с обзиром на то да се тиче, непосредно, човековог спасења. Дела Апостолска сведоче нам да је једна од улога тек успостављене ђаконске службе био управо милосрдни и харитативни рад (Дап. 6,2). У Литургијама Светог Марка, Светог Јована Златоустог и Светог Василија Великог помињу се „они који се сећају сиротиње” и моли се за оне који су оптерећени тешким радовима, болестима и другим невољама. Примери милосрђа у животима светитеља и отаца цркве приказани су у житијама светих. Практични примери посвећености делатној љубави – милосрђу, харитативном раду, служењу ближњима, видљиви су кроз дело Светог Василија Великог (329–379), Светог Јована Златоустог (347–407), Светог Николе Мирликијског (270–343), који су заступници сиромашних и заговорници делатне љубави према онима којима је помоћ потребна. Руска црква је нарочито позната по примерима светих посвећених делатној љубави према ближњима: Свети Јован Кронштатски (1829–1908), Света Јелисавета Фјодоровна (1864–1918), Света Марија Париска (1891–1945) показивали су милосрђе и бринули о сиромашнима, одбаченима, болеснима, немоћнима.⁵

За разумевање односа према ближњем који се темељи на милосрђу неопходно је упознати се, поред примера милосрђа у животима светих, и са тумачењима питања милосрђа. У беседи Светог владике Николаја (Велимировића) о Страшномe суду сусрећемо се са објашњењем које има два смисла, унутрашњи и спољашњи. Спољашњи смисао упућује на спознају да Господ хоће *милости* од свакога од нас јер је то пут враћања човека вери, нади и љубави у Бога. Унутрашњи смисао упућује на спознају да Христос живи у нама самима уколико се изборимо да се његова малена браћа – светле мисли, племенити осећаји срца и благородне тежње душе ка остварењу добра – уздигну у нама и оснаже. „Призвавши праведнике у царство, Судија одмах објашњава зашто им даје царство – ’Јер огладнех, и дасте ми да једем; ожеднех, и напојисте ме; гост бејах, и примисте ме; го бејах, и оденусте ме; болестан бејах, и обиђосте ме; у тамници бејах, и дођосте к мени [...]’ Заиста вам кажем: кад учинисте једноме од ове моје најмање браће, мени учинисте [...] Спољашњи смисао јасан је свакоме... Јер је речено и у Старом завету: ’Господу позајима ко поклања сиромаху, и платиће му [Господ] за добро његово’ (Приче 19, 17). Јер кроз оне који ишту помоћи наше, Господ куша

⁵ [www.http://spc.rs/sr/pravoslavna_crkva_milosrdni_rad_0](http://spc.rs/sr/pravoslavna_crkva_milosrdni_rad_0)

Игуманија Ана са сестрама манастира Враћевшнице, око 1955.

срца наша... Јер Он зна да је милост пут и метод враћања човека вери у Бога, нади у Бога, и љубави према Богу."⁶ Унутрашњи смисао односи се на Христа у нама самима: „У свакој светлој мисли ума нашег, у сваком племенитом осећају срца нашег, и у свакој благородној тежњи душе наше ка остварењу добра пројављује се Христос у нама силом Духа Светога. Све те светле мисли, племените осећаје и благородне тежње Он назива малом, или најмањом, браћом Својом. Он их тако назива зато што су они у нама у незнатној мањини према огромном пољу светског талоба и зла у нама”.⁷

Српска православна црква (СПЦ) је имала и има развијену милосрдну делатност. Свети Сава, утемељивач аутокефалности Српске православне цркве (1219), био је и зачетник милосрдног рада у нашој помесној цркви. Српски манастири унутар својих комплекса тада имају и болнице, домове

⁶ <https://m.facebook.com/Sveti.Pantelejmon/posts/1318202281574796>

⁷ <https://m.facebook.com/Sveti.Pantelejmon/posts/1318202281574796>

за бескућнике, гостопримнице. *Законом*правило Светог Саве, којим се уређује деловање цркве и манастира и живот свештенства и монаштава, садржи читав низ мера које се односе на заштиту социјално угрожених, што оповргава приговоре да Православна црква, посебно српска, нема развијену социјалну делатност. Тачно је, међутим, да је социјално-харитативни рад Православне цркве и православних хришћана био у великој мери онемогућен у различитим периодима у даљој и ближој прошлости (ратови, окупације), али је обновљен са престанком владавине оних који су противници Цркве и њеног присуства у јавној сфери. У оквиру СПЦ постоје бројне добротворне установе које се данас баве милосрдним радом, иако се томе не придаје велика пажња. Неке од тих добротворних установа су: 1) Добротворни фонд „Човекољубље”, хуманитарна организација СПЦ, која је деведесетих година 20. века пружала хуманитарну помоћ социјално угроженим групама становништва у региону, без обзира на националност и вероисповест, да би после ратова своју активност усмерила ка психосоцијалној подршци оболелима, помоћи старим лицима и бројним другим видовима друштвеног служења; 2) Верско добротворно старатељство (ВДС) Архиепископије београдско-карловачке, које спроводи бројне харитативне акције, попут посета избегличким центрима, старачким домовима, домовима за бескућнике, инвалиде, слабовиду децу и децу ометену у развоју; 3) Милосрдни фонд „Свети Василије Велики” (који делује као пододбор ВДС-а), православна социјална иницијатива која за циљ има помагање сиромашнима, болеснима, особама са инвалидитетом, маргинализованима и заборављенима.⁸

Харитативна улога Цркве представља живу копчу њену са народом. Бригу о немоћнима и остављенима, онима које изједа немаштина, болест и свака друга невоља преузела је на себе Црква, пружајући помоћ и православнима и припадницима других вероисповести, у парохијским црквама, манастирима, новооснованим домовима. Кроз подвижничко деловање црквених саслужитеља и мирјана који су својим богољубним радом пружили помоћ и исцељујућу утеху потребитима, пројавио се и нови покрет у Србији између два рата, Богомољачки покрет (Православна народна хришћанска заједница). Овај покрет сведочи о јачању религиозности унутар, уколико се следи стратификацијска подела, нижих друштвених класа, које је владика Николај настојао да „оцрквени”. Покрет је настао спонтано, двадесетих година 20. века, када је, по завршетку рата, мали број богомољаца, са великим мисионарским полетом, почео народу да проповеда јеванђељско учење о спасењу. Намера је била да се покрене духовно-морална обнова народа, „простих” људи са села и из градова, и пробуди црквени живот (жеља за „живом

⁸ [www.http://spc.rs/sr/pravoslavna_crkva_milosrdni_rad_0](http://spc.rs/sr/pravoslavna_crkva_milosrdni_rad_0)

Црквом”). Због масовности покрета и забринутости да би се могао претворити у секту, Свети Архиепископски Сабор СПЦ поверио је владици Николају Велимировићу духовно старешинство над овим спонтаним покретом, са задатком да богомољце *оцрквени*. Одржавана су често богомољска црквено-народна сабрања у манастиру Жича, у коме је столовао епископ Николај Велимировић. После Другог светског рата, предратни богомољци и њихова деца учинили су много за опстанак Српске православне цркве у ондашњој Југославији, а међу њима се рукоположио највећи број свештеника, монаха и монахиња у послератној Србији.

„Богомољачки покрет је особена српска појава, производ околности и људи овог православног поднебља. Сличне покрете срећемо у Грчкој, тзв. 'кољивари', а у Русији се спомињу и 'старчевци'. У богословском смислу, реч је о утицају словенофилских идеја (П. Чадајев, И. Кирјејевски, А. Хомјак, К. Леонтјев), односно рецепцији руске филозофије свејединства, руског, православног, богословља. Свакако, у целој причи о богомољцима доминира богочовечанска православна мисао еп. Николаја Велимировића, Новог Златоуста, посебно у тзв. охридској фази, када се потпуно окренуо Светим оцима и православној класици и духовности [...] Дакле, реч је о свенародном, православном покрету који је окупио православне Србе око свете православне Цркве.” (Суботић 2011)

Основна правила богомољачког покрета била су *старање и вежбање у врлинама*: послушности, марљивости, вредноћи, умерености, расуђивању, трпљењу (стрпљењу), братољубљу и љубави – из којих излазе и остале врлине. Управо те врлине красе Ану (Надежду) Аџић, која током читавог живота настоји да својим деловањем унесе више љубави, правде и свега што је добро у заједницу којој припада. Могући утицај богомољачког покрета на опредељење Надеждино за монашки подвиг је, вероватно, повезан са утицајем њеног духовног учитеља владике Николаја, који је настојао да очува морално-православни осећај у народу пробуђен радом овог покрета.

Лична морална начела. Најшири социокултурни контекст у коме се одвија човеков живот не ствара најповољније услове за надахнуће душе: у свакодневици човек, најчешће, не припрема душу за спасење, већ за живот у земаљској равни у којој уређивање духовног живота уступа пред уређивањем материјалног живота. Ипак, у човеку постоји тежња да досегне *бесконачност*. Та тежња проналази два пута: пут на коме се човеку открива сам Бог и пут мимо Бога на коме се човеку показује снага твари (света, материје). „Своју укорененост ми тражимо ван нас – то и јесте неутољива жеђ за Бесконачношћу: неутољива зато што у самој личности за њу нема пуноће која би је утолила. Ако се окрећемо Богу, душа добија одговор на своја трагања,

но желимо ли испунити жељу за Бесконечношћу ван Бога, онда се природно окрећемо свету [...] – тварној Софији.” (Зењковски 2002: 86) Пред појединцима је избор да ли ће за бесконачношћу да трагају у Богу, ван Бога или без Бога. Користећи начело слободе, људи непрестано врше судбоносни избор, који је увек израз превласти између онтолошког греха и дубине духа, избор *од чега ће да живе*: духа или твари.

Н. Ацић се рано определила да следи Христа који „збаци силе с престола, и подиже смирене; гладне напуни блага, а богате отпусти празне” (Лк. 1, 52–53). Својим животом и делом је показала да разуме Господове речи: „Дух је Господњи на мени; зато ме помаза да јавим јеванђељем сиромасима, посла ме да исцелим скрушене у срцу, и проповедам заробљенима да ће се отпустити и слепима да ће прогледати; да отпустим сужње” (Лк. 4,18). Његову поруку могу да чују и прихвате позив само благородне душе, душе спремне да се уздигну изнад земаљске твари. Надежда је била једна од њих. Стремљење ка новом свету кроз рад и живот у монашкој заједници преобразили су је у игуманију Ану.

Непрестани рад и брига о сестринству, задужбини манастирској, брига о сиромашнима и невољнима, нарочито деци, одликовали су игуманију Ану. Живот у монаштву, међутим, за њу није представљао бекство од света, већ жељу да изгради нови свет. „Монаштво није било толико бекство од света, колико тежња да се изгради нови свет на новим основама. Манастир је заједница, 'мала црква', не само молитвена него и радна заједница. Ту се непрестано моли и ради. Раду се придаје велика важност, док се на нерад гледа као на тежак порок. Рад је морао да служи општем добру на корист заједнице. Тако су манастири у ствари продужетак прве хришћанске општине” (Глоговац 1988: 61) или заједнице људи који живе у миру, радости, љубави, слози и смирењу.

Надежда се рано определила да служи Богу. Служити на славу Божју може само човек који има љубав према Богу и човек „који је научио да љуби свакога другог човека као себе самога и да према томе удешава свој рад, лако стиче уверење о томе како су ситни и незнатни његови интереси, кад се пореде са интересима целине” (Трбојевић 1938: 60). Из тог уверења човековог настаје мисао и уверење о његовој посебној дужности и *одушевљење* да је изврши. „Савестан човек има свест о својим дужностима. То не значи само да он своје дужности познаје већ и да их воли. Имајући чврсто уверење о томе шта је добро и колика му је вредност, и познајући себе и своју снагу, он се осећа везан за онај део добра који је у његовој снази, и једва чека да искупи дуг свој према човечанству и самом себи [...] Вера у Бога крепи га да устраје докле год своје дужности не изврши” (Трбојевић 1938: 69). И у души

Надеждиној распламтела се *савесѝ*: истински је тежила добру, одрекла се сваке личне користи и стремилa општем добру. У живот је ушла као Надежда, из њега је изашла као Ана: на оне који су је познавали и на оне који о њој слушају делује, и данас, својим делима.

Закључак

У човековој духовној сфери одвија се борба између две стране или пола, *ѝола добра* и *ѝола зла*, односно *ѝола светле* и *ѝола тамне духовности* (Зењковски 2002). Постојање склоности ка злу у човековом духу може се превладати једино слободном тежњом душе ка Богу, сједињене са благодатном помоћи Божјом. Међутим, човекова усредсређеност на себе самог води га ка самообожењу – окренутости од Бога. Човекове страсти и тежња за њиховим задовољењима онемогућују човеково *смирење* и уводе га у борбу са Богом.

Суочена са тамном духовношћу свог времена, оличеном у ратовима, патњи и страдањима многих ближњих, суочена са социјалном, економском и културном констелацијом односа која у српском друштву у континуитету ствара грубе неједнакости и негујући властита морална начела која су је водила ка *раду у љубави у славу Божију, на корисѝи ближњих и на сѝасење своје душе* – игуманија Ана је оставила дубок траг у времену, као путоказ уздизања ка Богу. И пример човековог *смирења*.

Развијање дубинских слојева духовности као трагање за целовитошћу постаје неодложна потреба у свету у коме постоји двојност, у коме са добром расте и зло. И у појединцу постоји двојност, а да би духовно узрастао и развијао светло начело духовног живота њему је потребан „оријентир”: Реч о љубави, Црква, мудар духовник. Животи благородних и светих људи могу да допринесу стварању услова и утицаја за развијање *обожених (целовитѝих) личности* (Јеротић 2013), осетљивих за питање *сѝасења*, сопственог и спасења других. Живот у вери монахиње Ане је попут светионика на силном узбурканом мору који показује душама жељним *смирења* како да пронађу мирну луку.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Ацић (1891): Сретен М. Ацић, *Српска национална школа: Светосавски говор*, Београд: Парна штампарија Народне радикалне странке.
- Дејвид, Иксон (2011): Tomas Devid, Ker Ikson, *Kulturna inteligencija*, Београд: Clío.
- Глоговац (1988): Милован Глоговац, Харитативна делатност цркве, *Бојословље*, 1988: 60–66.
- Хофстеде (1980): Gert Hofstede, *Culture's consequences: International differences in work related values*, Beverly Hills, CA: Sage.
- Игуманија Ана Ацић. <http://manastir-lepavina.org/vijest.php?id=3439>. Приступљено: 24.08.2019.
- Јеротић (2013): Владета Јеротић, *Индивидуација и/или обожење*, Београд: Арс либри. *Православна црква и милосрдни рад*. http://spc.rs/sr/pravoslavna_crkva_milosrdni_rad_0 Приступљено: 24.08.2019.
- Рајс (2004): Арчибалд Рајс, *Чујте Срби: чувајте се себе*, Београд: Српски привредни и културни клуб.
- Свети владики Николај о Сирашном сугу* (2017). <https://m.facebook.com/Sveti.Pantelejmon/posts/1318202281574796>. Приступљено: 02.09.2019.
- Суботић (2011): Драган Суботић, *Бојомољци – хришћанска Србија*. http://svetinjebranicева.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=138:2011-05-19-18-30-55&catid=38:2010-12-14-18-00-48&Itemid=59. Приступљено 14. 9. 2019.
- Суботић (2011): Драган Суботић, (Метод)олошки поступак студије случаја (case study) у друштвеним наукама, *Пословна економија*, 1/2011, 411–442.
- Гуд, Хет (1966): Вилијем Гуд, Пол Хет, *Методи социјалног истраживања*, Београд: Вук Караџић.
- Трбојевић (1938): Дане Трбојевић, *Образовање савести*, Београд: Српска Краљевска Академија, Задужбина Д. Стаменковића.
- Зењковски (2002): Василије Васиљевич Зењковски, *Проблеми васпитања у светлу хришћанске антропологије*, Београд: Бримо.
- Ђорђевић (2005): Оливер Ђорђевић, *Детињство Надежде Ацић, постоје високо прејодобне мами Ане, игуманије манастира Враћевшнице*. https://arhivaja.org.rs/images/detinjstvo_igumanija_ana_adzic.pdf. Приступљено 11. 9. 2019.

Vesna Trifunović

University of Kragujevac
Faculty of Education in Jagodina

ANA ADŽIĆ: A TESTIMONY OF THE VIRTUE OF LOVE

Summary: This paper explores circumstances and influences, primarily culturological, that may have been associated with Nadežda Adžić's decision to become a nun.

The aim is to examine the connection between N. Adžić's decision to devote herself to God and the following elements that had influenced her decision: (a) education in the family; (b) influence of the church; (c) personal moral principles.

Despite hard living conditions in the country devastated by wars, in which she had lost many of her loved ones, despite huge social, economic and cultural inequalities in Serbian society, Nadežda remained faithful to her own moral principles – sharing love and working for the glory of God and for the salvation of her soul. The abbess Ana has left a deep mark on her time, as inspiration to all those wishing to devote themselves to God.

Using analytical method and case study method, the paper also gives a brief overview of the charitable role of the Serbian Orthodox Church, which had a crucial impact on Ana Adžić's activities.

The work of the novice Nadežda Adžić in the "Bogdaj" Children's Centre in Bitola, under the auspices of the Serbian Orthodox Church, in the years before the Second World War, is an example of a God loving soul dedicated to serving others – weak, poor and abandoned, especially children. Her example proves that despair can grow into the appreciation for the gifts we have been given – it is a way of approaching God.

Her constant effort to bring peace and joy to the lives of the children in "Bogdaj" through personal engagement determined Nadežda's striving for monasticism. Such a commitment may have had its causes in the upbringing she took from her parents' home, in the death of her brother Milovan in the Great War, in people's sufferings caused by the war, in the post-war misery and poverty. Her determination may stem from all these causes, but her perseverance arises from the tenderness and sensitivity of her soul and, at the same time, her strength and determination to glorify God.

Keywords: virtues, conscience, love, community, upbringing.